

Onderzoek JOBS

Reïntegratie en activering van moeders

Hoewel het aantal (alleenstaande) ouders met een bijstandsuitkering sinds de invoering van de Wet Werk en Bijstand is gedaald, ontvangen in 2006 nog steeds bijna 90.000 alleenstaande ouders een uitkering (CBS, 2006). Verschillende onderzoeken laten echter zien dat het hebben van werk belangrijk is voor het welzijn van ouders en hun kinderen. In dit kader heeft de gemeente Rheden, in samenwerking met TNO en de gemeente Arnhem, een project opgestart om de arbeidstoeleiding van werkloze moeders met kinderen in de leeftijd van nul tot vijf jaar te vergroten. Een training is een belangrijk onderdeel van dit project.

Werk biedt onder meer sociale structuur, ontwikkelingsmogelijkheden, financiële voordelen en maatschappelijke status. Er worden dan ook positieve effecten gevonden van “het hebben van een baan” op de gezondheid van ouders en de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling van kinderen (zie onder andere Flanagan, 1990, Perucci, Perrucci & Targ, 1997). Het is dus zowel vanuit maatschappelijke en economische redenen, maar ook voor de werkloze ouder zelf, van belang dat de arbeidsparticipatie van deze groep wordt gestimuleerd en gefaciliteerd.

Werkloze ouders ervaren echter diverse serieuze belemmeringen om aan het werk te gaan. De meest voorkomende zijn: de zorg voor de kinderen/kinderopvang, een laag zelfvertrouwen met betrekking tot arbeidsmarktchansen, onvoldoende kwalificaties en verschillende medische en psychosociale belemmeringen (Knijn & Van Wel, 1999; Van Wel & Knijn, 2001). Het is

van belang meer zicht krijgen op methoden die, ondanks het bestaan van dergelijke belemmeringen, een positief effect hebben op een verdere activering van deze doelgroep (Ministerie van SZW, 2006).

Project

De gemeente Rheden heeft, in samenwerking met TNO en de gemeente Arnhem, een project opgestart om de arbeidstoeleiding van werkloze moeders met kinderen in de leeftijd van nul tot vijf jaar te vergroten. Belangrijk onderdeel van dit project was een training (de JOBS-training) die deze moeders ontvingen. Daarnaast heeft TNO een onderzoek uitgevoerd naar de effecten van deze training op de activering en reïntegratie van de deelnemers. Voor deze training is gekozen vanwege eerdere positieve resultaten van “JOBS” met betrekking tot het vinden van werk bij verschillende groepen werklozen (zie o.a. Blonk & Brenninkmeijer, 2005). De centrale onderzoeksvraag in

de studie luidde: “Hoe effectief is de JOBS-training in het bevorderen van uitstroom naar regulier werk of activering van werkloze vrouwen met kinderen tot vijf jaar?”

Resultaten

Design

In dit onderzoek werden twee groepen met elkaar vergeleken, volgens een quasi-experimenteel design (de deelnemers werden niet at random bij de onderzoeksgroepen ingedeeld). Deze groepen waren:

1. Een experimentele groep bestaande uit veertig werkloze moeders met kinderen onder de vijf jaar, die de JOBS-training volgden.
2. Een controlegroep bestaande uit 27 werkloze moeders, met kinderen jonger dan vijf jaar, die geen JOBS-training volgden.

Naast bovengenoemde veertig vrouwen, hebben zestien werkloze vrouwen met schoolgaande kinderen aan de JOBS-training deelgenomen, maar zij participeerden niet in het onderzoek. Ook is gebruik gemaakt van systeemgegevens over uitstroom van beide gemeenten en een referentiebestand uit Rotterdam.

Procedure

Voor deelname aan de trainingen werden geen specifieke eisen (inclusiecriteria) gehanteerd. Exclusiecriteria waren: het volgen van een opleiding, het hebben van een parttime of fulltime baan, ernstige psychische stoornissen of gedragsstoornissen, volledige arbeidsongeschiktheid, onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal of het actief volgen van een reïntegratietraject. Vrouwen die aan deze criteria voldeden werden door de gemeente uitgenodigd om aan de JOBS-training deel te nemen.

met jonge kinderen

Door de JOBS-trainers werden vrouwen met kinderen onder de vijf jaar benaderd voor deelname aan het onderzoek. Zij vulden voorafgaand aan de training direct de vragenlijst in en kregen na de training nog tweemaal een vragenlijst thuisgestuurd: één maand na de training en zes maanden na de training. De controlegroep werd geworven door de Stichting Thuiszorg Midden Gelderland (STMG) en de gemeente Breda. Wilkeurige klanten van deze organisaties kregen een vragenlijst toegestuurd. Klanten die wilden participeren ontvingen na één maand en zes maanden opnieuw een vragenlijst.

Deelnemers

De deelnemers aan het onderzoek waren allemaal vrouwen. Gemiddeld waren deze vrouwen 32 jaar oud, hadden twee thuiswonende kinderen, waarvan de jongste ruim twee jaar was. Het merendeel (82 procent) ontving een uitkering, 36 procent had een vaste partner (22 procent had een partner met een betaalde baan), het merendeel was laag of middelbaar geschoold (respectievelijk 50 procent en 30 procent).

Wanneer we beide groepen bij aanvang van het onderzoek vergelijken, zien we dat de experimentele groep, in vergelijking met de controlegroep, vaker een uitkering ontving (iedereen in de experimentele groep ontving een uitkering),

vaker ongehuwd was, jonger was, minder kinderen had en iets lager opgeleid was. Daarnaast hadden deelnemers in de controlegroep vaker een partner met een baan.

Resultaten

Uitstroom naar betaald werk en reïntegratieactiviteiten

In de experimentele groep heeft niemand binnen een half jaar betaald werk gevonden ten opzichte van 30 procent in de controlegroep (zie tabel 2). In de controlegroep had 10 procent een parttime baan, 10 procent een fulltime baan en 10 procent was een eigen bedrijf begonnen. Geen van de deelnemers was gesubsidieerd aan het werk. Statistische analyse laat zien dat het verschil tussen de controlegroep en de experimentele groep ook significant is. Omdat de experimentele groep

Wat is JOBS?

JOBS is onderdeel van de TNO SKILLS-lijn (zie Brenninkmeijer, Cremer & Blonk, 2005). JOBS is een kortdurende (vijf aangesloten dagen), geprotocolleerde en intensieve groepstraining met als doel uitstroom naar werk. De training onderscheidt zich van andere aanpakken door de wetenschappelijke onderbouwing en de coachende houding van de trainers (zie voor een overzicht Brenninkmeijer et al, 2005). Hierdoor worden de deelnemers versterkt in hun competentiebeleving ten aanzien van werken en werkzoeken en worden hun vaardigheden versterkt (met name het probleemoplossend vermogen). Om de moeders aanvullende ondersteuning te bieden bij het richting geven aan hun toekomst hebben we ook een aantal elementen van het LifeSKILLS programma (TNO, 2005) toegevoegd. Lifeskills is één van de SKILLS trainingen die is gericht op het maken van een toekomstbeeld, met werk als mogelijke invulling. In tabel 1 staan de onderwerpen weergegeven die concreet aan bod kwamen in de trainingsweek.

alleen uit uitkeringsgerechtigden bestond, is het zinvol deze groep te vergelijken met personen uit de controle-groep die ook een uitkering ontvingen. Dan zien we dat van deze selectie een kleiner deel (18 procent) een betaalde baan heeft gevonden dan in de totale controlegroep. Dit percentage is dan alleen nog marginaal verschillend van de experimentele groep. Naast de resultaten over betaald werk, staan in tabel 2 een aantal reïntegratie-activiteiten vermeld: deelnemen aan

- Vaardigheden ontdekken en ontwikkelen
- Waar ik voor sta: mijn persoonlijk embleem
- Ontdekken van waarden
- In de toekomst denken –visieontwikkeling
- Stappenplan
- Ervaren moeilijkheden bij het zoeken naar werk
- Het verminderen van twijfels bij de werkgever
- Netwerken
- Informatief gesprek
- Denken als werkgever
- Gesprek sturen
- CV
- Afronden van het sollicitatiegesprek en het gehele gesprek
- Tijdsplanning
- Rekening houden met een tegenvaller

Tabel 1: de onderwerpen van de training voor werkloze moeders

een reïntegratietraject, een opleiding volgen of vrijwilligerswerk uitvoeren. We zien dat ook het percentage vrouwen dat geactiveerd is binnen zes maanden hoger ligt in de controle-groep. Dit verschil is echter alleen significant wat betreft deelname aan een reïntegratietraject tussen de uitkerings-gerechtigde vrouwen in de controle-groep (46 procent) en de experimentele groep (9 procent).

Wanneer we kijken naar de gegevens over de langere termijn met betrekking tot de werk- en uitkeringsstatus van de deelnemers over een periode van dertien maanden (tot 1 januari 2007) blijken meer vrouwen een baan te hebben gevonden. Acht deelnemers uit de experimentele groep hebben een betaalde baan gevonden, hetgeen in zes gevallen ook heeft geleid tot het stopzetten van de uitkering (hiervan ontvangt één persoon nog een gedeeltelijke uitkering). In totaal blijken twaalf deelnemers uit de experimentele groep (30 procent) uit de uitkering te zijn, waarvan zes vrouwen zijn uitgestroomd wegens andere redenen dan werk, zoals samenwonen of verhuizing.

Ook blijkt dat van de negen vrouwen uit de gemeente Rheden die niet deelnamen aan het onderzoek omdat zij geen kinderen onder de vijf jaar hadden, maar wel de JOBS-training hadden gevolgd, er zeven binnen een half jaar

(tot mei 2006) aan het werk waren. Van de zes vrouwen uit de gemeente Arnhem zijn deze gegevens helaas niet beschikbaar.

Inkaderen reïntegratieresultaten

Omdat de controlegroep en de experimentele groep moeilijk met elkaar te vergelijken waren, hebben we de gevonden uitkomsten ook vergeleken met een databestand van Rotterdamse uitkeringsgerechtigden. Met economische modellen kon worden geschat hoeveel procent van de bijstandsgerechtigden zou uitstromen (uit de uitkering of naar werk) over een bepaalde periode wanneer zij alleen reguliere begeleiding zouden ontvangen. Wanneer we naar een groep kijken die wat betreft achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, geslacht, duur van de werkloosheid en leeftijd van de kinderen) overeenkomt met de experimentele groep kunnen we verwachten dat het uitstroompercentage binnen een half jaar op 6,7 procent ligt. Als we dit naar de omvang van de steekproef in onderhavig onderzoek vertalen, kunnen we verwachten dat drie van de veertig vrouwen uitstromen uit de uitkering binnen een half jaar, waarvan hooguit één door het vinden van werk. De JOBS-groep behaalt binnen een half jaar dus iets slechtere resultaten dan kan worden verwacht voor een groep die enkel reguliere begeleiding ontvangt. Dit verschil is echter minimaal.

De Rotterdamse dataset biedt ook de mogelijkheid om naar de toekomst te kijken. Na een periode van één jaar wordt op basis van het economische model geschat dat er vijf vrouwen uitstromen (waarvan minstens één naar werk) wanneer zij geen extra begeleiding krijgen. Wanneer we dit vergelijken met de resultaten van de experimentele groep, zien we dat het aantal uitgestroomde vrouwen in de

Werkstatus	A Experimentele groep (UG) N=23	B Controle groep (UG & NUG) N=24	A-B	C Selectie controle groep (UG) N=14	A-C
Betaald werk	0%	30%	**	18%	*
Reïntegratie traject	9%	26%		46%	**
Opleiding	13%	17%		27%	
Vrijwilligerswerk	17%	9%		18%	

Tabel 2: Percentage van de experimentele groep en de controle groep dat binnen een half jaar werk heeft of is geactiveerd.

UG= Uitkeringsgerechtigd, NUG= Niet uitkeringsgerechtigd

** Verschilt significant tussen de groepen bij $p < .05$ * Verschilt marginaal significant tussen de groepen bij $p < .10$

Ervaringen van de gemeente

Naast de resultaten van het onderzoek zijn ook de ervaringen van medewerkers van de gemeente zelf interessant. De heer Tiel-Groenestege van de afdeling Werk en Inkomen van de gemeente Rheden geeft aan dat de consultants merken dat de vrouwen na de training actiever bij hun eigen reïntegratie betrokken zijn. 'Ze nemen hun leven meer in eigen hand, en handelen niet "omdat het moet van de Sociale Dienst". De effecten vertalen zich verder niet alleen in het vinden van werk, maar ook zaken als hulp zoeken bij schulden of het gaan volgen van een opleiding. Ons credo is dat de uitkeringsgerechtigde op een of andere manier in beweging moet blijven.' Hij zou andere gemeenten zeker aanraden JOBS aan de bestaande reïntegratieactiviteiten toe te voegen. Hierbij moet dan wel rekening worden gehouden met enkele randvoorwaarden, zoals het faciliteren van de deelnemers wat betreft kinderopvang (ook tijdens de training) en het uitvoeren van hun plannen: "Wie A zegt moet ook B zeggen".

experimentele groep (twaalf vrouwen) ruim twee keer zo hoog ligt dan kan worden verwacht wanneer zij alleen reguliere begeleiding ontvangen. Op de lange termijn blijkt JOBS dus wel degelijk effectief. Een langer durende onderzoeksperiode lijkt essentieel om effecten op harde effectmaten aan te kunnen tonen bij deze doelgroep.

Conclusie

Uit de resultaten van het effectiviteitsonderzoek komt, tegen de verwachting in, op korte termijn geen eenduidig beeld naar voren. Zo blijkt dat JOBS voor moeders met kinderen onder de vijf jaar op korte termijn niet effectiever is in het vergroten van de uitstroom naar regulier werk dan de reguliere begeleiding. De controlegroep behaalde hier zelfs betere resultaten. Deze resultaten zijn moeilijk interpreteerbaar aangezien de controlegroep en de experimentele groep bij aanvang van het onderzoek verschilden op meerdere relevante aspecten (zoals uitkeringsgerechtigdheid).

Het beeld op de lange termijn is echter veelbelovend. Binnen dertien maanden zien we namelijk dat dertig procent van de JOBS-groep uit de uitkering is uitgestroomd en twintig procent van de JOBS-groep werk heeft gevonden. Hoe-

wel deze langetermijngegevens niet meer met de controlegroep te vergelijken waren, laat schatting op basis van econometrische modellen zien dat een dergelijk percentage beëindigde uitkeringen ruim twee keer zo hoog is dan kan worden verwacht bij vrouwen die reguliere begeleiding krijgen. Daarnaast vinden we indicaties dat JOBS op korte termijn effectief is voor moeders met schoolgaande kinderen. Om hier betere uitspraken over te kunnen doen is echter onderzoek onder meer vrouwen nodig met kinderen boven de vier jaar.

We kunnen concluderen dat het inzetten van JOBS bij werkloze vrouwen met kinderen tot vijf jaar een zinvolle interventie is, maar dat reïntegratie-effecten pas na een half jaar kunnen worden verwacht. Dit is consistent met het beeld dat deze specifieke doelgroep veel diverse serieuze belemmeringen ervaart. Het is dan wellicht ook niet reëel om effecten op de korte termijn te verwachten.

Voor vervolgonderzoek kunnen we de volgende aanbevelingen doen:

- Een onderzoeksperiode van minimaal één jaar;
- Uitbreiden van de onderzoeksdoelgroep naar vrouwen met kinderen boven de vier jaar;

- Goed registreren van sollicitatieplicht (of afspraken daaromtrent tussen de bijstandsmoeder en de gemeente) en de ontvangen begeleiding;
- Vervolgonderzoek met een gerandomiseerd design, om daarmee met meer zekerheid effecten aan een bepaalde begeleiding toe te kunnen schrijven.

Suzanne Lagerveld, & Femke Bennenbroek, TNO Kwaliteit van Leven | Arbeid
Veerle Brenninkmeijer, Universiteit van Utrecht
Marcel Tiel-Groenestege, Gemeente Rheden

Referenties

- Blonk, R.W.B., & Brenninkmeijer, V. (2005). Experimenteren in activering. In E. de Vos, J. van Genabeek (Eds.), *Verraderlijk effectief: Prestatiemeting van reïntegratie en activering deel 2* (pp. 141-163). Amsterdam: PlantijnCasparie.
- Brenninkmeijer, V., Cremer, R., Blonk, R. (2005). Werken met de SKILLS interventies. *Overzicht van een onderzoekslijn*. TNO rapport, Hoofddorp.
- Flanagan, C.A. (1990). Change in the family work status: Effects on parent-adolescent decision making. *Child Development*, 61 (1), 163-177.
- Knijn, T. en Wel, F. van (1999). *Zorg voor de kost: Alleenstaande moeders en de nieuwe bijstandswet*. Amsterdam: SWP Publishers.
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. *Brief van Staatsecretaris van Hoof aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, juli 2006, Den Haag.
- Perrucci, Perruci, en Targ, (1997). Gender differences in the economic, psychological and social effects of plant closings in an expanding economy. *Social Science Journal*, 34, 217-233.
- TNO (2005). *Werkboek Lifeskills training*. TNO, Hoofddorp.
- Verbrugge, L.M. (1983). Multiple Roles and Physical Health of Women and Men. *Journal of Health and Social Behavior*, 24(1), 16-30.
- Wel, F. van, & Knijn, T. (2001). The Labor market orientation of single mothers on welfare in the Netherlands. *Journal of Marriage and Family*, 63, 804-815.